

Basic Dates van de Diaconiologie

Eerherstel voor de bedieningen van het Woord

Deel II

Basic Dates van de Diaconiologie

Eerherstel voor de bedieningen van het Woord

Deel II

Dr. T. Brienen

emeritus predikant van de Christelijke Gereformeerde Kerken
in Nederland
2016

Uitgeverij Heijink – Hardenberg

Schrijver: Dr. T. Brien
Coverontwerp: Ida Veurink
ISBN: 9789463185486
Uitgeverij Heijink, Hardenberg
© 2016 Dr. T. Brien

DEEL II

5.3. Poimeniek

a. Zielszorg een zwakke schakel

Na Liturgiek en Homiletiek gaan we de Poimeniek of, anders gezegd, de bestudering van de Zielszorg onder de loep nemen. Het gaat daarin om de pastorale modus van de *διακονία του λόγου*. Een zeer breed studieveld, maar uiterst noodzakelijk in deze tijd om het goed te analyseren. Want de indruk bestaat, dat dit momenteel één van de zwakste punten is in het kerkelijk bedrijf, terwijl juist trouw en adequaat pastoraat van levensbelang is voor de kerk van Christus en voor de leden er van!

Er zijn vele gemeenteleden, jongeren, 'midlivers' en ouderen, die met heel wat problemen, zeg maar noden, in hun leven en werken zitten. Dat zijn zowel persoonlijke als gezamenlijke, zowel sociale, financiële als psychische en geestelijke problemen, waarmee zij te worstelen hebben. Deze problemen nemen alleen maar toe. Doch het pastoraat aan hen kwijnt vandaag aan de dag. Bij alle activiteit voor gemeenteopbouw en -groei en missionaire instructies, neemt de eenzaamheid van en in de gemeente toe. Daarbij komt werkelijk het pastoraat in de klem. Wie bekommert zich om mensen in nood, in eenzaamheid, met vele vragen en problemen?

Daarom is trouw pastoraat en minstens een jaarlijks (huis)bezoek aan de leden uiterst noodzakelijk. Intensivering van de zielszorg is in deze turbulente tijden zonder meer geboden. De relevantie ervan kan niet onderschat worden. Intensivering van het pastoraat is vandaag de dag zonder meer geboden in onze postmoderne en post-christendom cultuur. Kerkenraden hebben er met alle zorg op toe te zien, dat de zielszorg aan de gemeente en aan de afzonderlijke leden in alle nauwgezetheid wordt uitgeoefend. Is nalatigheid van de zielszorg en het zielszorgelijk gesprek misschien mede de oorzaak van het afhaken van gemeenteleden? Ziet de predikant, de ouderling, de wijkbroeder niet naar hen om, dan laten zij het ook voor gezien. Men ziet ze niet meer in de kerkdiensten en op den duur zijn ze vertrokken. Er kan niet genoeg nadruk worden gelegd op het

belang van goede uitoefening van de herderlijke zorg voor de gemeente en haar leden.

Voor we verder gaan, maken we de opmerking, dat we onder 'ziel' hier verstaan: onze innerlijke persoon, het complex van onze gedachten, de gevoelsaffecten van ons en wilskrachten in ons.

b. De aard van de zielszorg

Er is een levendige discussie gaande over de vraag, wat we toch wel onder zielszorg (pastoraat) moeten verstaan. In verschillende handboeken wordt hierover geschreven. Zo bespreekt G. Heitink o.a. de klassiek-individuele opvatting, de ecclesiaal-parochiële, de wijsgerig-antropologische opvatting, de spiritueel-mystagogische opvatting en de psychologisch-therapeutische opvatting van de zielszorg. Verder beschrijft hij ook het kerygmatisch pastoraat, het therapeutisch pastoraat en het hermeneutisch pastoraat ¹⁷⁵. In welk principiële kader willen wij binnen dit deel van de Diaconologie denken en onze visie op het pastoraat bepalen?

Wanneer we na gaan denken over de Bijbels-reformatorische inhoud van het vak poimeniek, dan stuiten op enkele termen. Er wordt in het algemeen gesproken over zielszorg, pastoraat en poimeniek. Zowel het latijnse 'pastor' als het griekse 'poimen' klinken hierin door. Ze bevatten het begrip 'herder'. Beide gebruikte woorden geven het herderlijk karakter van de zielszorg aan. Dit brengt ons als vanzelf in het Bijbelse gedachtenklimaat, waar de HERE God zelf en Christus Jezus als Herder worden voorgesteld en ook de geestelijke zorg van de profeten voor Gods volk en later van de apostelen voor Christus' gemeente herhaaldelijk onder het beeld van het herderschap voorkomt ¹⁷⁶. Ook H.C. van der Meulen zet de zielszorg in dit principiële kader. Hij schrijft: 'Om in de pastorale zorg waarlijk dienstbaar te kunnen zijn aan mensen, moeten we dienstbaar zijn aan de Goede Herder. Daarom hebben wij er voor gekozen om het wezen

175 In zijn: *Pastorale zorg- theologie - differentiatie - praktijk*. Kampen 1998, 27-85; vgl. H.C. van der Meulen: 'Zeggen dat er een Herder is' – over de vraag: wat is pastoraat? in: H.C. van der Meulen (red.), *Liefdevol oog en open oor. Handboek pastoraat in de christelijke gemeente*. 2e dr Zoetermeer 1999, 10-17

176 In de lijn van G. Brillenburg Wurth, *Christelijke zielszorg in het licht der moderne psychologie*. Kampen 1955, 95v

en fundament van de herderlijke zorg te tekenen aan de hand van het beeld van de herder. Er worden in onze tijd ook andere beelden gebruikt om het pastoraal handelen uit te drukken: dat van bondgenoot, reisgenoot, vriend(in), borg, helper, gids. Zonder deze andere beelden uit te sluiten, wordt hier gekozen voor het beeld van de herder. Daar hebben we bepaalde redenen voor. Het is een beeld, dat zich in de traditie een vaste plaats verworven heeft. De eeuwen door heeft de kerk haar zielzorgende taak herkend aan en afgelezen uit de herdermetafoor. Het is een niet-eenzijdig, veelkleurig beeld, dat wat de andere genoemde beelden willen uitdrukken, in zich bevat. En in de derde plaats is het een bijbels beeld, dat ons brengt bij Hem om wie alle herderlijke zorg draait: de Goede Herder. Je zou kunnen zeggen: het gaat in het pastoraat om mensen, maar het draait om de Goede Herder.[.....] Zo kom ik tot de volgende definiëring van pastoraat: *pastoraat is het onder de hoede van de Goede Herder, in gehoorzaamheid aan zijn Woord en in de kracht van de Heilige Geest binnen en vanuit de charismatische gemeente van Jezus Christus omzien naar mensen op hun levens- en geloofsweg binnen de context van de samenleving'* ¹⁷⁷.

Zelf omschrijven we de zielszorg het liefst als de pastorale wijze, waarop de bediening van het Woord plaatsvindt in opdracht van de Koning van de Kerk onder de leiding en in de kracht van de Heilige Geest door haar leden, haar oudsten en opzieners aan haar leden en aan hen met wie de gemeente in contact komt.

c. Het subject van de zielszorg

Het is allereerst Christus Zelf, de Opperherder, die zijn zorg over de gemeente en haar leden uitoefent. Hij is de enige, die werkelijk voor de mensen kan zorgen, die ze vermag te troosten, te bemoedigen, raad te geven, te leiden als de grote Opperherder (vgl. I Petr. 5 : 4). Dit gegeven moet van begin tot het eind onze zielszorg beheersen en bepalen. G. Brillenburg Wurth zegt: '...al onze zielszorg is alleen gewettigd en van belang, voorzover ze voor Christus ruimte laat en ruimte maakt,

177 A.w., 17

voorzover ze de mensen, de zielen tot Hem leidt en bij Hem brengt en ze leert buigen onder de herderstaf van Zijn Woord' ¹⁷⁸.

Bij de uitoefening van zijn zielszorg wil Christus de Here en Herder zich bedienen van mensen, van de opzieners en voorgangers, dat zijn ouderlingen, predikanten, pastorale werk(st)ers en andere gemeenteleden. Wanneer zij bezoeken doen en gesprekken houden, komen zij dus niet in eigen naam en op eigen gezag. Zij zijn tot hun pastorale werk geroepen, door de gemeente en mitsdien door Christus Zelf. Hij staat daarom achter hen. In en door hen komt Hij tot zijn kudde en zijn schapen, individueel of in gezinsverband. Het pastoraat is dus christocentrisch geaard!

Maar er is nog een ander aspect aan de zielszorg te onderscheiden. Want Christus oefent zijn zielszorg uit via mensen, waarvan Hij Zich bedient. Zij 'komen ook niet in eigen naam en op eigen gezag; zij zijn geroepen, het is voor hen een kwestie van "heilig moeten". Christus staat achter hen; zij zijn gedekt door de autoriteit van de grote Herder. En in plaats van hen hoogmoedig te maken verleent hun dat nu veeleer die noodzakelijke combinatie van ootmoed en vrijmoedigheid.[.....] Hun pastorale capaciteiten, hoe belangrijk ze ook mogen zijn, zijn toch niet het voornaamste, maar hun bereidheid om in volle overgave aan Christus hun werk te doen' ¹⁷⁹. Ook H.C. van der Meulen benadrukt dit aspect van bemiddeling. Hij schrijft: 'Ook al worden oudsten/opzieners/herders en leraars geroepen om pastoraal leiding te geven, op de kudde toe te zien en haar te weiden en te beschermen (Hand. 20 : 28; Ef. 4 : 11; 1 Petr. 5 : 2), toch blijft Hij de Herder' ¹⁸⁰.

Het is nu vervolgens de Heilige Geest, die in opdracht van zijn Zender Jezus Christus mensen tot pastores roept, in dienst neemt en bekwaamt. Onder zijn hoede en in zijn kracht mogen zij dit werk doen. Zo schakelt de Heilige Geest velen, predikanten, ouderlingen, pastorale werk(st)ers, maar ook gewone gemeenteleden in om andere leden te leren en te leiden, te troosten en te sterken ¹⁸¹. Daarom is het christelijke pastoraat ook pneumatologisch gevuld!

178 A.w., 110

179 A.w., 111

180 A.w., 22

181 Zie: C.H. Lindijer, *Gids voor reisgenoten. Een handboek voor lekepastoraat.* 's-Gravenhage 1989

d. De geschiedenis van de zielszorg

Er ligt een heel ontwikkelingsproces achter ons pastoraat. Dat begint al in de tijden van het Oude Testament en dat gaat door tot op vandaag. Het is leerzaam deze geschiedenis te volgen. We starten in het:

1. Oude Testament en het Jodendom.

In de wereld van de heidenvolken rondom Israël kende men geen persoonlijke zorg voor de enkele mens. Men leefde in de kaders van het collectief. Kwam er later in Egypte, Griekenland en Rome wel meer aandacht voor de individuele mens, toch ontbrak er de liefde als voorwaarde voor echte zielszorg. Het werk en de figuur van de priester, die zowel medicijnman als waarzegger kon zijn, kan men zien als een zekere praeformatie van de latere joodse zielszorg. Hij gaf raad en advies in de verschillende problemen van het dagelijkse leven. Soms bezat hij ook 'heilige boeken' met diepe levensgeheimen, door een godheid onthuld, waaruit de priester wijsheid tot het helpen moest halen. Maar verder ging zijn hulp en bijstand niet. Vaak moest men ook voor zijn adviezen flink betalen in geld of natura ¹⁸².

In Israël ontmoet men een ander kader voor de zielszorg.

Allereerst en bovenal blijkt uit de belofte van de profetie van Zacharia 13, dat God Zelf de zielszorg voor zijn volk op zich zal nemen. Door heel het Oude Testament heen is er in de verhouding, waarin God zich tot Israël heeft gesteld, iets dat bij voortduur zijn uitdrukking vindt in beelden, aan het herdersleven ontleend. God trekt met het volk, dat Hij zich verkoren heeft, steeds verder mee door de geschiedenis naar het beloofde land. 'Hij is de herder, die zijn volk als een kudde leidt, en in zeeën en woestijnen allen bewaart, die enkel op Zijn goedheid hopen. Maar Israël heeft niet blijvend vermocht uit die belofte te leven, vooral niet toen het meende tot Zijn rust gekomen te zijn in het beloofde land. Het wonderlijk-ongewone van hun bestaan als volk begonnen de Israëlieten te vergeten [...]. Voor deze valse rust en zelfgenoegzaamheid waarschuwde de Here hen echter bij monde van zijn profeten' ¹⁸³. Ook heeft God, de ware Herder, hen daarvoor gestraft door hen in de ballingschap te doen gaan. Maar dit is het

182 Zie: G. Brillenburg Wurth *a.w.*, 16v

einde niet. God belooft hen weer terug te brengen in het land der belofte. Vooral de profeet Micha tekent deze heilshistorie in beelden, ontleend aan het herdersleven (zie: Micha 2 : 10-13; 4 : 6-10 en 5 :3). 'En de profeten na hem zijn hem grotendeels daarin gevolgd. Als een herder zal de Here voor Zijn volk uittrekken en hen uiteindelijk weer binnen leiden'¹⁸⁴ in hun eigen land. Ook in de Psalmen wordt van God gezongen, die aan het hoofd van zijn kudde gaat, haar leidt, naar weidegronden en aan water gelegen rustplaatsen voert en haar met zijn herdersstaf beschermt.

Op de tweede plaats willen we er op wijzen, dat het Oude Testament ons meldt, dat God de taak Israël te leiden aan de koninklijke herder uit het huis van David toewijst. Deze herder-messias zal ook voor de zonde van zijn volk voldoening moeten geven. De herder is tegelijk de lijdende knecht des Heren. Hij zal zijn leven geven voor de schapen en niet doen zoals de herders van Israël, nl. de vorsten, priesters en profeten vóór hem, die de schapen hebben misbruikt. Daar waar alle herders uiteindelijk faalden, verschijnt in Zacharia 13 : 7 de goede herder, die God noemt " mijn herder, de man die mijn metgezel is' (NBG). In Jesaja 40 : 11 wordt van hem betuigd: 'Hij zal als een herder zijn kudde weiden, in zijn arm de lammeren vergaderen en ze in zijn schoot dragen; de zogenden zal hij zachtkens leiden' . Dat is het pastoraat van de goede herder over heel zijn volk en gemeente Israël, niet minder over de jonge leden ervan en over hen, die in zorgen en moeiten zijn. Liefde en toewijding komen in de dienst en inzet van deze herder tot uiting. Dit wordt helemaal belichaamd in Jezus Christus.

In de kaders van het oudtestamentische spreken gaat het pastoraat in het Jodendom verder. Er wordt dan vooral gesproken over religieuze of pastorale begeleiding binnen het jodendom. Hierover heeft R.L. Katz een fijn boekje geschreven nl. *De stem uit de stilte. Pastoraat in het jodendom* (1985). Al bestaat er geen traditie van pastorale begeleiding zoals we die aantreffen in protestantisme en katholicisme, van de rabbi en de getrouwe jood wordt wel verwacht, dat zij trouw zieken bezoeken, rouwenden bijstaan, en het praktische leven van de joodse gemeenschap op het gebied

183 C. Brouwer, *Wachter en Herder. Een exegetische studie over de herder-figuur in het Oude Testament, inzonderheid in de pericopen Zacharia 11 en 13 : 7-9* (Diss.). Wageningen 1949, 262

184 C. Brouwer, *a.w.*, 263

van huwelijk, seksualiteit, de dood, de verhouding tussen ouders en kinderen enz. helpen ordenen. Zo gaat bij uitstek de rabbi als wetsuitlegger een uiterst belangrijke rol vervullen in de zielszorg binnen het jodendom (7). Men ging van vroege tijden af 'het ziekenbezoek en vergelijkbare activiteiten [...] beschouwen als de speciale verantwoordelijkheid van de rabbijn'. Katz geeft hier voorbeelden uit de verhalen van het jodendom: 'Eens gebeurde het, dat een wijze ziek werd en niemand kwam hem opzoeken. Toen nam de grote Rabbi Akiba (50-135) de tijd om de zieke geleerde te bezoeken. Toen de patiënt herstelde zei hij: 'Mijn meester, u hebt mij nieuw leven geschonken'. Toen hij dit ontroerende woord hoorde, zei Rabbi Akiba: 'Wie de zieken niet bezoekt, is als een die bloed vergiet' (54). Ook stervenden werden getroost en bemoedigd. Verder wordt zelfbeheersing bij het rouwen over een dode aanbevolen. Intuïtief handelden de rabbi's als moderne psychotherapeuten bij te heftige emoties na het overlijden van een geliefde. Bij nijpende huwelijksproblemen en seksuele vragen wordt moreel verantwoorde begeleiding gegeven. Katz geeft hier verschillende verslagen van (56-58). Er staan in de Talmoed ook heel wat concrete voorbeelden van counselen in kwesties die de ethiek, de rite of het gezin van Joden betreffen. J. Neusner heeft er op gewezen, dat tot de wijsheid van de rabbi's zelfs een zekere beheersing van magische kennis behoorde. Ze wisten 'hoe te zegenen en te vervloeken, hoe te genezen en hoe iemand te verzekeren van de toegang tot de hemel, hoe tekenen en voorspellingen te verstaan'

185

In de z.g. Responda (sjelot oetsjoevot = vragen en antwoorden) geven de rabbi's in de vorm van een briefwisseling hun meningen over haast elk aspect van het leven: over juridische zaken, over de gemeenschap, de godsdienst, de familie of over dat wat de eigen persoon betreft, waarvoor de Talmoed (ca 500 n. Chr. afgesloten) de voornaamste bron was en is. Katz geeft verschillende voorbeelden van deze Responda. Dit schriftelijk pastoraat functioneerde alle tijden door, tot zelfs in de getto's van Warschau en Kovno en in de concentratiekampen van de Nazi's (60vv). De rabbi's gaven advies, leiding en ondersteuning, met gebruik van de psychologie en psychologisch aanvoelingsvermogen.

185 J. Neusner, *A History of the Jews in Babylonia*. Dl.2. *The Early Sassanian Period*. Leiden 1966, 131 (vertaling door R.L. Katz a.w., 59)

Zo deed o.a. rabbijn Israël Salanter (1840-1883), de grote stichter van de moesar-beweging. Hij pastte de psychologie en bepaalde technieken van persoons- en groepsverandering toe om een toestand van inkeer en ethische vervolmaken tot stand te brengen. Deze rabbijn nu 'had een intuïtief begrip voor emotionele factoren die wij tegenwoordig psychodynamisch noemen' (63). Hij was van mening, dat een mens ook zijn emoties moest oefenen, zelfbeheersing ontwikkelen en praktische morele daden stellen. Er kwam ethisch beraad in groepsverband voor mannen en vrouwen. Een aantal trainingsprogramma's op het gebied van therapie en moraal werden opgezet. Vooral studenten kwamen gewoonlijk minstens een uur per dag samen om door hardop lezen ethische literatuur door te nemen, liederen te zingen en zich in een ontvankelijke stemming te brengen. Er waren ook geestelijke supervisors om hen te begeleiden. Een hoge graad van introspectie en confrontatie met het 'ik' kenmerkten de moesar-beweging.

In het chassidisme (ontstaan rond 1750) vinden we een patroon van persoonlijke begeleiding, dat het op de persoon gerichte counselen van onze tijd benadert. 'In de ontmoeting tussen chassidische meester en chassid hebben wij te doen met een volkomen ontwikkelde begeleidingsrelatie [.....]. In de persoonlijke ontmoeting tussen de meester en de chassid vinden wij veel aan de psychotherapie verwante trekken terug' (65). Vooral het aangaan van een relatie tussen beiden, waarbij de meester een centrale rol vervult, is in het chassidische pastoraat belangrijk. Verhalen over dit counselen bij de chassidim zijn tot ons gekomen door vertaling en bewerking door Martin Buber¹⁸⁶. 'De chassidische jood geloofde dat de meester hem kon bevrijden van zorgen, hem helpen bij een financiële ramp, hem een plaats in de Komende wereld kon verzekeren, en elke kwaal naar lichaam en geest kon genezen [.....]. Het psychologisch inzicht van de meesters is ronduit fascinerend' (66).

Van de begeleidingsprocedure geeft Katz een uitgebreid overzicht. De empathie van de rebbe is groot; hij onderkent in zichzelf het probleem van de hulpvrager. Pas als de meester het probleem van de chassid diep in zichzelf ervaart, kan hij therapeutisch ingrijpen. Deze vorm van identificatie vergt een grote psychische inspanning en een charismatisch invoelen van de begeleider. Het uiteindelijke doel van deze zielszorg is

186 Zie M. Buber, *Erzählungen der Chassidim*. München-Heidelberg 1949

gedragsverandering en bijvoorbeeld niet iemand vastpinnen op zijn zonde en hem daarvoor veroordelen. Mensen nemen in ons tijdperk van psychologische begeleiding en hulpverlening steeds meer hun toevlucht tot de rabbijnen om geholpen te worden om de moeilijkheden in hun leven te boven te komen. 'De problemen waarmee rabbijnen op dit punt te doen krijgen, verschillen weinig van die waar protestantse en katholieke begeleiders voor komen te staan', aldus Katz (70).

Ook voor de rabbijnen is het vandaag de taak zieken te bezoeken en niet minder, zwaar beproefden bij te staan. Vragen over het huwelijks- en gezinsleven, over werk en geloof bereiken hen en zij worden gedrongen het licht van de Thora te laten schijnen over het persoonlijk heil. Zij worstelen ook met de problemen van onze moderne, anti- of multireligieuze tijd en zoeken rechte antwoorden en adequate hulpverlening in de heilige rollen, in de Talmoed met andere joodse bronnen, en in de hedendaagse handreikingen van de psychologie, de psychotherapie en ook van het counselen. Het kan winst betekenen als christelijke pastores meer te rade gaan bij hun joodse collega's, aldus Katz!

2. Nieuwe Testament en Vroeg-Christelijke Gemeente.

In het Nieuwe Testament wordt de titel 'herder', 'goede herder', vooral toegepast op Jezus de Heiland (Mt. 2 : 6, 26 : 31; Joh. 10 : 11, 14, 16; Hebr. 13 : 20 en I Petr. 2 : 25, 5 : 4). Jezus is de grote en goede Zielszorger. M.H. Bolkestein schrijft hierover: 'Samenvattend kunnen wij zeggen, dat Jezus in de synoptische evangeliën niet slechts op één plaats, maar over de hele linie, herder wordt genoemd. Juist in het beeld van de herder worden allerlei messiaanse trekken belicht, die wezenlijk zijn voor Jezus' werk. Het beeld van de herder (en de kudde) beheerst alle lagen van de synoptische overlevering [.....]. In dit beeld worden zeer diepe messiaanse beelden uit het Oude Testament naar voren gehaald en als vervuld in Jezus verkondigd. Van daaruit loopt de lijn het gehele oerchristelijke kerygma door. Behalve bij Paulus kunnen wij in alle belangrijke bestanddelen van dit kerygma soms meer, soms minder duidelijk de benaming van Jezus als de herder terugvinden'¹⁸⁷.

187 In: *Zielszorg in het Nieuwe Testament*. Den Haag 1964, 21 en 23, vooral het hoofdstuk over *I. De zielszorg van Jezus* bijz. *3 Jezus, de Herder*, 5-40, bijz. 17-23;

De lijnen vanuit deze Bijbelse gegevens over de herder, de zielszorger, en de herderlijke zielszorg worden in het verdere verloop van de geschiedenis van het Christendom en de Christelijke gemeenten doorgetrokken ¹⁸⁸. Allerlei aspecten zullen in het vervolg aan de orde komen.

e. Werkvormen van zielszorg

De Bijbelse zielszorg waaiert uit in verschillende soorten, manieren of werkvormen. We gaan die in dit onderdeel nader in kaart brengen. We denken dan aan:

1. Zielszorg in (huis)bezoek

Wanneer het in de zielszorg gaat om het leiden, helpen, troosten, sterken, terecht wijzen en vermanen van de gemeenten in haar geheel en van de gemeenteleden in het bijzonder, dan is het nodig dat de pastores – ik noem ze nu maar eerst zo in het algemeen – de gemeente en haar leden, klein en groot, jong en oud, met al hun vragen, zorgen, moeiten, zonden en vreugden, zegeningen, gaven en diensten kennen. Voorwaarde daarvoor is, dat zij hen bezoeken. Hoe kan een pastor in, voor en aan de gemeente werken zonder haar te kennen? Hoe kan men op de noden en de diensten van de schapen ingaan, wanneer men ze niet bezoekt? Al het pastorale werk in en aan de gemeente heeft grote importantie. Waar dit niet goed loopt of geheel achterwege blijft, is er iets mis. Het behoort bij het kerk-zijn en bij het werk van predikanten, pastoraal verzorg(st)ers, ouderlingen en diakenen om de gemeenteleden te bezoeken. Een arbeider, die niet werkt, brengt geen vruchten voort, ontvangt geen loon en wordt ontslagen. Paulus zegt in I Kor. 3 : 8,9: 'Wie plant en wie begiet, staan gelijk; alleen zal elk zijn eigen loon krijgen naar zijn eigen werk. Want Gods medearbeiders zijn wij; Gods akker, Gods bouwwerk zijt gij'. De roeping is dus: werken op Gods akker en in Gods bouwwerk. Het jaarlijkse (huis)bezoek is hiertoe zeer geschikt materiaal.

vgl. J.H. Bavinck, *Jezus als zielszorger*. 2e dr. Baarn z.j.

188 Zie voor de geschiedenis van de zielszorg o.a. : G. Brillenburg Wurth *a.w.*, 38-65; G. Heitink *a.w.*, 43-85; sub e.1

Ik wil hier meteen maar ingaan op de vraag, wie de werkers, de bezoekers zijn? Hier en daar schaart men ook de leden, vrouwelijke en mannelijke, van de zgn. wijkteams daar bij. Voorzover deze welkomstbezoeken, verjaardagbezoeken of contactbezoeken afleggen, acht ik deze geen echte pastorale bezoeken. Dan denk ik aan bezoeken door de predikanten, de ouderlingen en de diakenen. Daarbij behoren ook de jeugd- en de bejaardenouderlingen en -diakenen. Ook de door de kerkenraad aangestelde pastorale werk(st)ers, die door de gemeente gaan en bezoeken bij de leden afleggen.

Wie de literatuur over het huisbezoek bijeen brengt, zal ontdekken dat er veel over geschreven is en wordt, en dat het huisbezoek aan belangstelling niet tekort komt. Ik vond zelfs een vrij recent boek uit Rooms Katholieke kring over het huisbezoek ¹⁸⁹. De auteurs ervan schrijven in de *Inleiding*, dat het dringend verzoek van velen o.a. van studiegroepen van priesters, leken en gespecialiseerden ons deed 'besluiten om hoe onaf, hoe imperfect ook, inzake een centraal thema van de parochiële zielzorg n.l. het *huisbezoek* een poging te wagen, een allereerst begin van hulp te bieden [.....]. Van alle kanten van de gelovigen (komt) de *eis* naar voren, *dat huisbezoek gedaan moet worden* [....]. Via de reformatie schijnt deze vorm van zielzorg, bestaande uit ambtelijk contact, administratie en controle, opgenomen te zijn in de katholieke zielzorg in ons vaderland' (7,17,20). Verder in het boek wordt ook omschreven, wat huisbezoek naar Rooms Katholieke visie is. We lezen daar dan: 'Huisbezoek is de min of meer administratieve contactverzorging van de parochiepriesters met de parochianen door middel van het jaarlijks bezoeken van alle adressen in de parochie waar katholieken wonen; deze vorm lijkt te beantwoorden aan de belangrijke behoefte aan wederzijds oppervlakkig contact, waarbij gegevens verzameld worden en de priester zijn ter beschikking staan kan onderstrepen' (26). We zullen later zien, dat onder huisbezoek naar werkelijk reformatorische visie toch iets anders dan dit administratief en wederzijds oppervlakkig contact wordt verstaan.

In protestantse kerken vormt het huisbezoek door de eeuwen heen het hart van alle pastorale werk en is inherent aan het werk van de kerkenraadsleden. Het huisbezoek is wel omschreven als het belangrijkste

189 Zie: L.C. Baas/J.H.A. Vermeulen, *Huisbezoek*, in de reeks *Pastorale Cahiers 9*.
Hilversum/Antwerpen z.j.

gedeelte van de herderlijke zorg over al de gemeenteleden. Het geschiedt in naam van Christus, het Hoofd van de kerk, vanuit zijn kerk, in dienst van het evangelie, tot opbouw van de gemeente, tot versterking van het geloof en tot hulp in het christelijke leven en getuigen.

Zij, die voor het eerst op huisbezoek gaan of reeds jaren dit specifieke dienstwerk kennen, mogen zich ervan doordrongen weten, dat zij het doen in opdracht van de grote Opperherder. Dit besef vergezelle hen in het bezoeken van gezinnen en leden van de gemeente, van meelevenden en buitenstaanders. Dat men zo op stap gaat, ligt in de lijn van de Schriften. In de Bijbel wordt duidelijk omschreven dat de herder de schapen opzoekt, ze kent, liefheeft en verzorgt. De apostelen en de evangelisten kenden de gemeenteleden, voeren gesprekken met hen en zenden brieven aan hen. Dat wil niet zeggen dat er in de Bijbel een uitgewerkt handboek is gegeven voor het doen van huisbezoek. Doch er worden algemene lijnen getrokken. De norm wordt gesteld, de opdracht aangegeven; de vorm echter wordt aan de vrijheid en verantwoordelijkheid van de bezoekers overgelaten.

Het is leerzaam dat de huisbezoekers ook iets weten van de geschiedenis van deze vorm van pastoraat, opdat zij inzicht ontvangen in de vraagstukken die erbij aan de orde komen en van de factoren van de ontaarding en het nalaten ervan. Natuurlijk kunnen niet alle bijzonderheden geschetst worden; we nemen enkele markante momenten uit de geschiedenis door¹⁹⁰.

In de Vroeg Christelijke Kerk worden tal van trouwe zielszorgers gevonden. Clemens Romanus waarschuwt tegen het misbruiken van de bezoeken aan huis en beveelt huisbezoek aan leden in bijzondere noden aan. Chrysostomos vindt dat trouw huisbezoek ook aan leden, die gezond zijn, gedaan moet worden. Wat is Aurelius Augustinus een warm herder en bezoeker van zijn gemeente geweest! Weldra echter wordt het huisbezoek van de herderlijke sfeer naar de juridische gebracht. In de Middeleeuwen krijgt dit proces eigen vormen. De cura animarum wordt nu in de biechtstoel uitgevoerd en daar zit de priester niet als herder, maar als rechter. De pastorale zorg is rechtspraak geworden over de gedane en opgebiechte zonden, met heel de praktijk van de casuïstiek daaraan verbonden. Aan huis komt de pastor niet meer.

190 Zie hierover o.a. P. Biesterveld, *Het huisbezoek*. 2e dr. Kampen 1908, 22-136

In de periode van de Reformatie wordt dit anders. Niet zozeer nog bij Luther, die de biecht handhaaft, hoewel niet in de juridische context maar als een vrijwillige zaak, én die het huisbezoek niet in ere herstelt ¹⁹¹. Dat gebeurt bij Calvijn, die de zielszorg geheel losmaakt uit de ban van de jurisdictie in de Roomse Kerk. Hij komt naar de mensen thuis toe met het evangelie van Jezus Christus om hen daardoor te troosten en te onderwijzen ¹⁹². Dit krijgt zijn neerslag in de Confessies en Kerkordeningen, in uitspraken van vele Synodes en in de Bevestigingsformulieren van predikanten, ouderlingen en diakenen van de Reformatorische Kerken. In de Confessio Helvetica Posterior van 1566 wordt gezegd, dat het tot de dienst en de verplichting van de dienaren der kerk behoort de onbedrevenen te onderwijzen en te vermanen, de bedroefden te vertroosten en te versterken, de zondaren te bestraffen, de gevallenen op te richten, de tegensprekers te overtuigen, de zieken en beproefden te bezoeken enz. In het Formulier voor de bevestiging van dienaren van het Woord en van ouderlingen en diakenen voor de Chr. Geref. Kerken in Nederland staat dat het 'tot het herderlijk werk behoort het bezoeken van de gemeente in getrouwheid, met zorg en liefde, naar de opdracht van de grote Herder der schapen'. Het Convent van Wezel sprak in 1568 uit in Cap.IV art.2 (Van de ouderlingen): 'dat het daarom buiten allen kijf is, dat de dienst van de ouderlingen hierin bestaat, dat zij, een iegelijk over zijn eigen parochie, naarstig de wacht houden en de hun toevertrouwde leden van huis tot huis minstens eenmaal per week en voorts zo dikwijls als het in iedere kerk gewoonte is, maar vooral tegen de tijd der Avondmaalsviering [.....] bezoeken' ¹⁹³.

Bij het Piëtisme en Methodisme, dat in de 18e eeuw opkwam, werd ook grote nadruk gelegd op het huisbezoek en het persoonlijk contact, maar het kwam te staan in de individualistische sfeer en het verliep meestal in de vraag, of men al bekeerd was en in de bespreking van de weg van die bekering, hoever men al gevorderd was op die weg. Men zag hier de gelovige niet voldoende als schaap van de kúdde, als lid van de geméente.

191 Zie over de zielszorg van M. Luther: Th. Brandt, *Luthers Seelsorge in seinen Briefen*. Neukirchen MCMLXII

192 Zie over de zielszorg van J. Calvijn: W. Kolffhaus, *Die Seelsorge Johannes Calvins*. Neukirchen 1941 en J-D. Benoit, *Calvijn als Zielzorger*. Nijkerk z.j.

193 Vgl. P. Biesterveld, *a.w.*, 90

Het ging om de subjectiviteit van het doorleefde heil en niet om de heilswerkelijkheid in Christus voor het geloof.

Zien we in de Herv. Kerk van eind 18e en begin 19e eeuw behoorlijke vervlakking en veelvuldige nalatigheid van het huisbezoek als gevolg van een algemeen kerkelijk verval, in Afscheiding en Doleantie wordt de persoonlijke zielszorg hersteld in het jaarlijkse huisbezoek bij alle leden en meelevendenden om met hen te spreken over de houding tot God, zijn dienst, zijn kerk en tot de naasten in gezin, school en werkkring.

P. Biesterveld concludeert aan het eind van zijn historisch overzicht: 'dat vóór de Dordtsche Synode het huisbezoek vóór het Avondmaal overal was voorgeschreven; dat men in vele kerken niet alleen de voorbereiding voor het Avondmaal, maar ook den geestelijken welstand der lidmaten in het algemeen op het oog had; dat de meeste kerkelijke vergaderingen oordeelden dat dit werk zoowel door de dienaren als door de ouderlingen moet worden verricht, en men van het getrouw vervullen van die plicht veel heil voor de gemeente verwachtte' (101) en: 'waar zooveel winst te boeken valt van het getrouw huisbezoek doen, laten dan met name alle Gereformeerde kerken de geordende huisbezoeking in eere houden, handhaven en ten spoedigste, waar zij meer of min in onbruik geraakte, weer invoeren' (136).

De organisatie of de regeling van het huisbezoek mag geen privé-aangelegenheid zijn, maar zaak van de kerkenraad. Hij bepaalt, wie er op huisbezoek zullen gaan. Hij zorgt voor een goede indeling van de gemeente in wijken en wijst de broeders aan, liefst twee aan twee, die samen op stap moeten. Samen kan men elkaar aanvullen. Gemeenschappelijke rapportage staat sterk. Men kan afwisselend de leiding hebben bij het bezoeken van gezinnen en alleengaande leden. Het is ook de taak van de kerkenraad de bezoekbroeders goed te instrueren, hen op het hart te binden waar het om gaat in het huisbezoek en van hen ook gepaste rapportage te verwachten. De mededeling aan de leden, dat men op huisbezoek komt, geschiede met zorg en op tijd.

Het is nodig zich vooraf verantwoord in te stellen op het doen van huisbezoek aan *dit* gemeentelid en *dit* gezin. De bezoeker moet enigszins weten, wie hij bezoekt en hoe de situatie van dit lid en dit gezin is. Hij rekene ook op bepaalde gevoelsrelaties in het komende gesprek. Enig psychologisch en sociologisch inzicht is vereist. Ook moet elke bezoeker

zich goed indenken, waar het in het huisbezoek wezenlijk om gaat. De gang van het huisbezoek moet in algemene trekken worden aangehouden: waarbij het gaat om kennismaking, informeren naar huidige situatie van lid/leden, eventueel lezen van een Bijbelgedeelte of aangeven van het thema van het komend gesprek. In dit gesprek kan alles aan de orde komen wat de verhouding aangaat tot de kerkdienst, de prediking, de sacramentsbediening, de beleving van de gemeenschap der heiligen, het toezicht op het bijwonen van de catechisaties door de kinderen, het gehuwd of nog ongehuwd zijn, de verdere verhoudingen binnen het gezin, de opvoeding van de kinderen, het volgen van het onderwijs en de verdere studie van de kinderen, de vragen rond een christelijke levensstijl, de kwestie van verantwoorde lectuur en van het gebruik van de moderne communicatiemiddelen, de zorgen van levensonderhoud, het onderkennen van de gevaren en zonden in onze huidige leefcultuur, de beleving van het geloof: de groei, stilstand of achteruitgang van het geloof, het gebedsleven, de dienstvaardigheid voor de naaste(n) dichtbij of veraf enz. enz.¹⁹⁴.

Degene, die tot huisbezoek doen geroepen is, heeft zich degelijk te oefenen in 'de verborgenheden van het geloof'. Het gebed om wijsheid en dienende liefde is daarbij onmisbaar. Hij mag gaan in het besef een gezant van de Here Christus te zijn en weet zich een instrument van de Heilige Geest, die mensen gebruikt om mensen tot het geloof te brengen, in dat geloof verder te leiden en te sterken. Hij mag zijn werk doen in het vertrouwen, dat Christus met hem meegaat. De huisbezoeker zal zich oefenen in het al meer leren kennen van geestelijke zaken, in het vellen van een nuchter en bescheiden oordeel en in het weten waar het op aankomt in de verhoudingen tot God, tot elkaar, tot de gemeente en tot de naasten. Dit geeft een verantwoorde instelling voor het doen van huisbezoek. Zo kan het komen tot een goed gesprek.

Wie meer wil weten over het doen van huisbezoek verwijs ik naar de volgende literatuur:

C. Vonk, *Huisbezoek in Gods Gemeente en Huisbezoek naar Gods geboden*. Kampen z.j.

194 Vgl. D. Koole/W.H. Velema (red.), *Uit liefde tot Christus en Zijn gemeente. Een handreiking aan de ouderling*. 2e dr. Kampen 1982, 108-110; A. Baars, 'Van hart tot hart - het bezoek' in: H.C. van der Meulen, a.w., 72v

W.A. Wiersinga, *Weid mijne schapen. Praktische leidraad voor den ouderling*. 4e dr. 's-Gravenhage 1945 Deel 1

S.F.H.J. Berkelbach van der Sprenkel, *Huisbezoek*. 2e dr. Amsterdam MCMLII

P. Prins, *Dominé op huisbezoek*. Amsterdam z.j.

R. Kaptein, *Het huisbezoek. Problematiek en methode in een veranderde gemeente*. Baarn 1975

W. Meijer, *Vanavond huisbezoek*. Groningen (1975)

'Pastoraal Huisbezoek' in: *Praktische Theologie. Nederlands Tijdschrift voor Pastorale Wetenschappen*. Zwolle 1982 nr.5 (geheel gewijd aan het huisbezoek)

J. Appelkamp u.a., *Türen öffnen. Handbuch für Besuchsdienste*. München 1979

H-Chr. Piper, *Der Hausbesuch des Pfarrers. Hilfen für die Praxis*. Göttingen 1985

2. Zielszorg door gesprek

Bij het bezoek hoort zonder meer het gesprek. Waar men elkaar ontmoet, praat men met elkaar. Het pastoraat kent in het gesprek een specifieke vorm. G. Heitink noemt het gesprek zelfs dé grondvorm van het pastoraat¹⁹⁵. Hij zegt verder: 'Het voeren van een goed gesprek vraagt niet zozeer een bepaalde techniek, laat staan het hanteren van foefjes of kunstgrepen, maar een *grondhouding* van openheid, aanvaarding en fijngevoeligheid. In dit verband spreken we van een *empathische* (invoelende) houding. In onderscheid van een *diagnostische* (beoordelende) houding [.....]. In het eerste geval probeert de pastor invoelend te luisteren naar wat de ander beweegt, zich zo goed mogelijk daarin te verplaatsen – uiteraard zonder zich er mee te vereenzelvigen – om van daaruit samen op weg te gaan'¹⁹⁶.

195 In: *Gids voor het pastoraat. I. Theologie en Gemeente*. Kampen 1983, 45; vooral E. Thurneysen is diep op het wezen van het gesprek ingegaan en heeft het wezen van de zielszorg zelfs als een gesprek opgevat, zie zijn: *Die Lehre von der Seelsorge*. 2.Aufl., Zürich 1957, 87-224

196 A.w., 47

Er gaat al heel wat aan het gesprek vooraf, dat het komende gesprek bepalen zal of kan. Het begint al bij het binnenkomen op het adres, waar we moeten zijn. Worden we ontvangen met hartelijkheid of valt de stugheid ons koud op het lijf. En hoe reageren wij als huisbezoekers op de begroeting en hoe is de reactie van hen, die wij bezoeken? Dit kan al een eerste toenadering en openstelling, maar ook een afhouding of distantiëring inhouden; een ontdooien van de innerlijke gespannenheid of een zich consolideren in ongenaakbaarheid. Is er hulpvaardigheid bij het ontdoen van jassen e.d. Of een houding van: 'Ze moeten zelf zich maar zien te redden' ? Is er bij ons bezoekers direct: 'Zie je wel, daar heb je het al! Heb ik het niet vermoed!' Zo gauw worden er door heel kleine dingen de innerlijke openheid en vrijheid wederzijds geblokkeerd. In zo'n sfeer moet er dan een gesprek worden aangegaan. We worden dus niet 'blanco' ontvangen. Ervaringen tijdens en herinneringen aan vorige bezoeken komen boven en melden zich. Schuldgevoelens bij de bezoekers – we zijn veel te lang weggebleven van dit gezin of deze leden! – wekken reacties bij de bezochte(n) op. Waar worden we neergezet of gaan we zelf zitten? Zijn alle gezinsleden wel en op tijd aanwezig? Lezen we enige angst of afweer op de gezichten? Heeft het gezin zich ook voorbereid op het bezoek en gesprek? Staat de radio of de televisie nog steeds aan? Is de 'opgepriktheid' voel- en merkbaar. Nu in dit en ander kader zal het gesprek moeten plaats vinden, en nog wel het gesprek over 'geestelijke zaken': de verhouding tot de Here God, zijn Woord, zijn dienst, zijn kerk en koninkrijk en de verhouding tot de naaste(n) dichtbij en veraf. Het pastorale gesprek behoort ook een werkelijke dia-log, een twee-gesprek te zijn, waarbij de bezochte eveneens volop aan het woord mag komen. Is er over het huisbezoek als zodanig veel geschreven (zie: sub 1), over het (pastorale) gesprek niet minder in de laatste tijd. Daar wil ik hier het één en ander van doorgeven. In 1965 werd een prisma-boekje uitgegeven van Irving J. Lee over *De psychologie van het gesprek*. Het is zeer eenvoudig en begrijpelijk geschreven en kan een eerste inleiding vormen om over deze materie na te denken. De auteur wijst op het feit, dat veel mensen langs elkaar heen praten. Er worden wel vele woorden gebruikt, maar het komt niet tot een échte ontmoeting en uitwisseling. Dit kan het gevolg zijn van starre eenzijdigheid of van dwaze zelfingenomenheid. Dan bevriest men in een ééntonigheid. De ware dialoog echter wortelt in

een onvoorwaardelijke aanvaarding en warme menselijkheid. Wat Lee hier schrijft, is goed om mee te nemen in ons pastorale gesprek tijdens het huisbezoek en in andere kaders.

Vervolgens noemen we van E.L. Smelik zijn *Het gesprek in de pastorale theologie* (Inauguratie UvA), Nijkerk 1949 en van J.H. van den Berg *Het gesprek en de bijzondere aard van het pastorale gesprek* ('Theologie en Practijk' 10e Jrg. no.9/10) 1950. Beiden willen ons ervan overtuigen, dat het pastorale gesprek iets specifieks heeft, dat het onderscheidt van alle andere gespreksvormen. Het gaat in het pastorale gesprek om de verkondiging van het Woord, zodat er drie gesprekspartners zijn: de bezoeker van de kerk, het gemeentelid en de Here God. We hebben daarbij in ons bezoek steeds te bedenken, dat God het laatste woord moet hebben en ook werkelijk heeft.

Op de derde plaats zijn er de publicaties van H. Faber en E. van der Schoot. De eerste schreef in 1958 *Pastorale Verkenning. Een onderzoek naar de gevoelsrelaties in het pastorale gesprek.* ('s-Gravenhage) en wees erop, dat we vooral moeten letten op de gevoelens, die zich in het gesprek uiten óf zich verbergen. Beide auteurs publiceerden samen in 1962 het lijvige boek (247 blz.) over *Het pastorale gesprek. Een pastoraal-psychologische studie.* Utrecht MCMLXII, waarin vooral de methode van de Amerikaanse psychiater Carl R. Rogers wordt geïntroduceerd. Later gaf Van der Schoot een populaire en meer beknopte weergave hiervan in *In gesprek met de ander. Praktische psychologie van het gesprek.* Nijkerk z.j., dat we sterk aan iedere (huis)bezoeker kunnen aanbevelen.

In het Duitse taalgebied zijn de volgende publicaties te vermelden: A. Rensch, *Das seelsorgerliche Gespräch. Psychologische Hinweise zur Methode und Haltung* (1963, 2. Aufl. 1967), die met name een analyse geeft van de methodiek van het pastorale gesprek als een ontmoeting in waarheid en liefde van de pastor en zijn confident. Hij wijst ook op de invloed van de psychologie en de psychotherapie in de zielszorg en in het gesprek als onderdeel daarvan. Dit is ook het geval bij J. Scharfenberg in zijn *Seelsorge als Gespräch; zur Theorie und Praxis der seelsorgerlichen Gesprächsführung* (1972), die vanuit de psychologie van Freud over het gesprek handelt. Als laatste wil ik hier nog wijzen op H. Lemke, *Seelsorgerliche Gesprächsführung. Gespräche über Glauben, Schuld und Leiden* (1992), die de pastorale gesprekken in verband met geloof, schuld

en lijden analyseert, omdat deze in het pastoraat veelvuldig aan de orde komen.

We gaan nu een aantal aspecten van het gesprek nader analyseren.

In het rapport over de stand van het geestelijk leven, dat op de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken te Utrecht in 1959 lag, luiden de voornaamste klachten over het huisbezoek, dat het vaak nauwelijks het koffie-praatje te boven gaat; dat er zelden of nooit een vertrouwelijk gesprek van hart tot hart plaats vindt; dat het persoonlijk geloofsleven nauwelijks wordt aangeraakt; dat ouderlingen niet kunnen luisteren en geen begrip tonen voor de situatie van vandaag; niet kunnen zwijgen en zich dus ook geen vertrouwen verwerven. De vraag is gewettigd: Zou het vandaag beter gesteld zijn met het pastorale gesprek tijdens huisbezoek en andere bezoeken dan in 1959? Dit vraagt om nadere verantwoording van het pastorale gesprek, namelijk dat wij er ons als bezoekers rekenschap van geven, wat een gesprek, een echt gesprek, wel is.

Een werkelijk echt gesprek is een dialoog, wanneer de bezoeker en de bezochte samen de ontmoeting met God in Christus door de Heilige Geest ervaren. Dan kan men van een wonder spreken, waarbij het gesproken woord een openbaringsmiddel kan worden genoemd, want dan uiten de aanwezigen zich in het woord. Door het woord geef ik mijzelf of iets van mij aan de ander bloot. Door de woorden van het gesprek ontstaat contact van mens en mens en daarin wordt de Here God ontmoet en zijn wil gekend. Hier geschieden bijzondere dingen: 'vertolking van Gods geboden en beloften, de aanvaarding van de ander in gehoorzaamheid aan het gebod van Christus, een communicatieve instelling bij de pastor, het verstaan van de kunst (technè) om een gesprek te voeren'¹⁹⁷. Zulk gesprek is gemeenschapstichtend en -onderhoudend. In het aangesproken worden en onszelf uiten, functioneert ons leven, ook ons geloofsleven. Wij mensen worden, wat wij zeggen en wat tegen ons wordt gezegd. Elk gesprek, maar in het bijzonder ons pastoraal gesprek, wordt door deze eigen kracht vervuld. Dit is wel het eerste, dat wij als de pastoren moeten bedenken, wanneer we aanbellen bij gezin 'Jansen', hem en zijn vrouw met de kinderen begroeten en in de stoelen van de woning zijn aanbeland.

197 E.S. Klein Kranenburg, *TRIALOOG – de Derde in het pastorale gesprek*. 's-Gravenhage 1988, 263

Onze woorden dóen wat! Ons spreken werkt wat uit; het roept gevoelens wakker, die instemmen of afweren. En de woorden, die door familie 'Jansen' gesproken worden, roepen wederkerig bij ons wat op. Elk woord is in onze gesprekssituatie geladen. De bezoeker vrage zich telkens af: 'Voer ik nu het gesprek, waarin ik werkelijk aan mijn Zender en aan mijn gemeenteleden dienstbaar ben? Ontstaat er al sprekend werkelijk een goed contact met elkaar onder de ogen van de Heiland Christus?'

Dit vraagt een bepaalde innerlijke houding, van waaruit ik de ander tegemoet treed én een bepaalde manier, waarop ik de dingen zeg of niet zeg, dus een zekere techniek en methode. Klein Kranenburg schrijft over 'het pleit voor een gezonde en werkzame spiritualiteit in diens leven (nl. van de pastor, T.Br.), die in belangrijke mate zijn uitstraling bepaalt en de geloofwaardigheid van zijn herderschap verhoogt'¹⁹⁸. Het gesprek aangaan en vervolgen is een intensieve actie, waaraan gewerkt moet worden. Hier komt het vooral aan op een grondhouding, die door de pastoral counseling een 'basic attitude' wordt genoemd (zie sub **g II**).

In het gesprek met de ander zal ik werkelijk moeten proberen als gesprekspartner *mijzelf* te zijn, in deze zin dat ik me niet anders voordoe dan ik tegenover deze mens en dit gezin kan zijn. De ander moet ervaren, dat ik in het gesprek met hem eerlijk, oprecht en betrouwbaar tracht te zijn. Dat wil ook zeggen, dat we onszelf ervan bewust zijn, dat we soms helemaal niet in de stemming zijn huisbezoek en pastorale zorg te doen, en dat de bereidheid en openheid en daarmee de echtheid in het contact pas ontstaan in de loop van het gesprek en van het luisteren. We moeten er zelf ook inkomen om geleidelijk aan echt aanwezig te zijn voor de ander(en).

We moeten verder leren de ander te *aanvaarden*, zoals we hem in deze situatie en nu ontmoeten. Dat wil niet zeggen, dat we het met de (Bijbelse) normen en waarden niet zo nauw nemen, of dat we de waarheid niet durven te zeggen bij misstanden en bij misstappen. Deze bereidheid tot aanvaarding is dan ook wat anders dan slapheid, lafheid en ruggengraatloosheid, maar het hangt samen met de waarachtige liefde en solidariteit ten opzichte van de medemens en het medelid. We zien in hem/haar de mens, die behoefte heeft aan erkenning en waardering. Hierbij is het goed eigen gevoelens voor de ander te reguleren en te

198 A.w., 263